

ЧЕШКА ПОЛИТИКА ПРЕМА ПОРОДИЦИ

БИЉАНА СТАНКОВИЋ

Институт друштвених наука
Центар за демографска истраживања
Краљице Наталије 45, Београд, Србија
s.bilja@orion.rs

САЖЕТАК: У раду се представља развој и трансформација чешке популационе политике од 1950-их година. Она се мењала од пронаталитетне, спровођене у време када је Чешка била део комунистичке Чехословачке, преко, углавном социјалне, у време транзиције из 1990-их, до актуализације и увођења нових мера у последњој деценији. Мере које су се дефинисале и спроводиле у одређеном временском раздобљу представљале су одговор државе на породично и репродуктивно понашање становништва, које се најчешће огледало у ниском фертилитету, у великој мери условљено тада актуелним друштвеним, економским и културним условима. У том смислу, период највећих изазова наступио је после 1989. године, са променом друштвено политичког система и великим економским и социјалним променама које су уследиле, као и опадањем фертилитета на екстремно низак ниво. Тадашња политика према породици искључила је пронаталитетне подстицаје и олакшице и задржала само социјалне мере намењене смањењу сиромаштва и ублажавању неједнакости. Од раних 2000-их, дефинишу се и спровode нове мере, подстакнуте потребом да се заустави и промени тренд пада фертилитета који је достигао најнижи ниво (СУФ 1,13 у 1999), сагледавањем могућих негативних социоекономских последица, али и препорукама и директивама Европске уније, чији је члан Чешка Република постала 2004. године. Почев од 2000. заустављено је опадање фертилитета, СУФ је до 2011. достигао 1,43, а према подацима за 2016. износио је 1,63 детета по жени.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Чешка Република, пронаталитетне мере, политика према породици, фертилитет

Чешка политика према породици се посматра у периоду од педесетих година 20. века до данас. Чешка је, са Словачком, била део Чехословачке, федералне државе формиране 1918. године, по завршетку Првог светског рата и распаду Аустроугарске Монархије. Чехословачка је постојала као савез две државе све до 1. јануара 1993. године, када су се Чешка

и Словачка договорно раздвојиле. Томе је претходила промена политичког система у септембру 1989. године, када је дотадашњи комунистички систем замењен успостављањем вишестраначке републике. У годинама које су уследиле по њеном формирању, Чешка Република је постала члан бројних међународних организација, као што су Европска унија, Савет Европе, НАТО, Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), Организација за европску сигурност и сарадњу (ОСЦЕ) и друге.

ПЕРИОД ПРЕ 1989. ГОДИНЕ

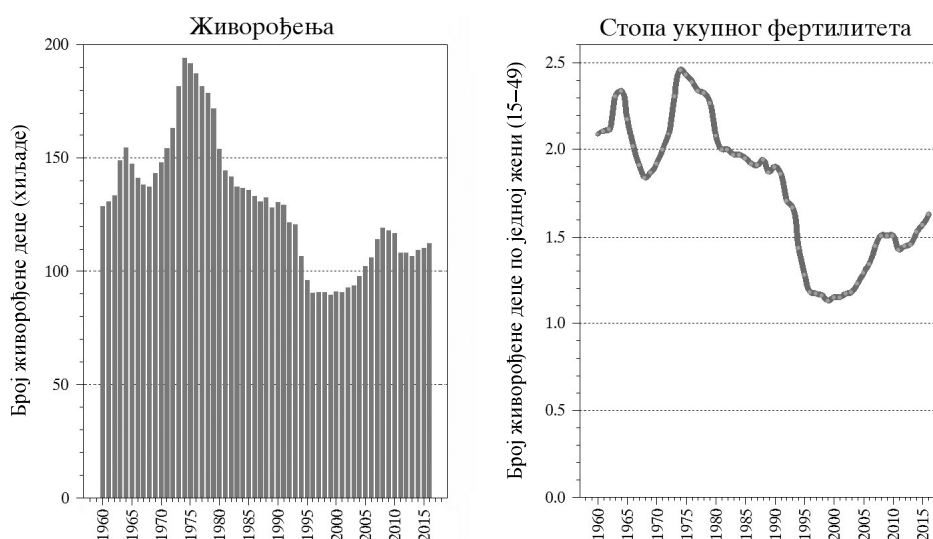
Непосредно после Другог светског рата у Чешкој је забележен пораст рађања као резултат компензационог ефекта, са максимумом достигнутим 1946. године. Популациона политика која је почела да се спроводи од 1948. године имала је за циљ да смањи разлике између породица без деце и породица са различитим бројем деце и да повећа културни и животни стандард становништва [Gildainová 2010]. Током педесетих и шездесетих година, међутим, број деце се значајно смањивао. То је време интензивног привредног развоја у Чешкој, пре свега тешке индустрије, процеса колективизације у пољопривреди, планске привреде са дефинисаним петогодишњим плановима. Развој су пратиле велике социјалне промене, масовно укључивање жена на тржиште рада, промене унутар породице и у начину живота. Породице су се суочавале са тешкоћама у вези са незадовољавајућом понудом станова, недостатком робе широке потрошње, недовољно развијеним услугама и ограниченим капацитетима предшколских установа. Усклађивање радног и породичног живота жена било је отежано, а економска криза почетком 1950-их и монетарна реформа спроведена 1953. године, уз укидање система рационализације потрошње и тиме условљеним порастом трошкова за децу, донели су нова оптерећења. Све се то одразило на рађање, у смислу ограничавања на једно или двоје деце [Kučera 1994; Sirovatka 2004]. Смањењу фертилитета нарочито је допринело доношење Закона о вештачком прекиду трудноће 1957. године, што се чак сматра фактором од највећег значаја за популациони развој у том периоду [Kučera 1994; Křest'ánová 2013]. Забележен је велики пораст броја абортуса, и у првих пет година по доношењу овог закона број рођене деце смањен је за 25%. Нарочито је смањено рађање деце вишег реда и деце рођене ван брака [Gildainová 2010; Křest'ánová 2013].

Смањење фертилитета био је подстицај за дефинисање и увођење нових мера популационе политике, пронаталитетног карактера, које су биле усмерене на материјалне подстицаје рађања и чиниле део опште социјалне политике [Gildainová 2010]. Коришћени инструменти су били директни, као што је плаћено породилско одсуство, једнократна помоћ при рођењу детета, дечји додатак, и индиректни, у виду позајмица за нове брачне парове и социјалних давања, бесплатних уџбеника, олакшица за превоз и слично. Дужина породилског одсуства је од 1948. године, с првобитних 12 недеља, повећана на 18 недеља. Висина накнаде за породилско одсуство је 1956. повећана, а 1968. је повећана и дужина, прво

на 22 а затим на 26 недеља, односно 35 недеља за самохране мајке и мајке које су имале вишеструки порођај. После плаћеног породилског одсуства мајке су могле да добију неплаћено одсуство док дете не напуни годину дана, а оно је 1969. године продужено до другог рођендана детета. Једнократна помоћ при рођењу детета је почела да се исплаћује од 1947. године и временом је њен износ повећаван. Дечји додаток је уведен још 1945. године, прво са износом истим за свако рођено дете, а од 1947. различитим према реду рођења. Висина додатка се често мењала. Да би се ублажили ефекти монетарне реформе, 1953. године износ је удвостручен. У периоду од 1959–1968. износ дечјег додатка је зависио од прихода породице, и тиме је изгубио карактер популационе мере. Од 1968. дечји додаци и породилско одсуство постају универзалне популационе мере. У домену пензијског система, старосна граница за одлазак у пензију жена зависила је од њиховог броја деце. Од 1968. године уведено је смањење пореза на основу бриге о једном детету. Цена дечје одеће снижена је још 1956. године [Gildainová 2010].

Оцењује се да ове популационе мере нису биле довољно ефективне [Křestánová 2013]. Пораст фертилитета је био краткотрајан и ограничен на 1963. и 1964. годину, када је стопа укупног фертилитета премашила 2,3 (Графикон 1). То је било време повољније популационе климе, најављеног продуженог породилског одсуства и поштравања спровођења закона о абортусу [Křestánová 2013]. Од 1966. до 1972. године стопа укупног фертилитета је била испод 2,1. Стога су почетком 1970-их уведене

Графикон 1. Кретање броја живорођења и стопе укупног фертилитета. Чешка Република, 1960–2016.



Извор: Урађено на основу података преузетих из базе Евростата [Eurostat].

нове мере финансијске подршке. Међу њима најзначајнија мера је матерински додатак који је уведен 1970. године и исплаћивао се мајкама с најмање двоје деце од којих је једно старости до две године, а друго није старије од основношколског узраста. Самохране мајке су остваривале право и ако брину о једном детету млађем од две године. Додатак је исплаћиван првобитно до првог рођендана млађег детета а од 1971. године до другог рођендана, односно током неплаћеног породилског одсуства. Такође, постојале су и финансијске погодности државе намењене подстицању склапања нових бракова, а у браку се у време социјализма рађало више од 90% деце. Млади брачни парови могли су да добију повољне кредите. После рођења детета отписивала се шестина кредита и целокупна камата, а са сваким новим дететом још једна шестина.

Недостатак станова био је један од главних проблема приликом одлучивања о рађању, што су потврдила и истраживања спроведена у то време [Gildainová 2010]. Стога је од 1973. године држава давала позајмице за набавку и опрему станова младим брачним паровима с нижим примањима, с роком враћања од 10 година. По рођењу детета отписивао се део позајмице, већи када је реч о детету вишег реда рођења, и рок отплате је продужаван за једну годину. Породице с троје или више деце и млади парови с лекарском потврдом о трудноћи имали су предност при добијању стана. У овом периоду донет је и низ правних решења која су подржавала институцију брака и породице, на пример у поступку развода. Моралној подршци рађању била је посвећена и почасна значка за мајке с петоро или више деце.

У циљу подстицања рађања континуирано су повећавани капацитети предшколских установа. Почети друштвене бриге о деци предшколског узраста на територији данашње Чешке датирају још из 19. века. На територији данашњег Прага основане су 1832. прве јаслице, а на простору данашње Чешке 1869. прво обданиште, настало по европском моделу. Закон о јединственом школству којим су обданишта постала (необавезни) део школског систем ступио је на снагу 1948. године. Затим је уследила значајна изградња предшколских установа, повезана са све већом економском активношћу жена. Иако је падао ниво рађања, број вртића и јаслица се повећавао, као и удео деце која су их похађала. Популациона политика 70-их година се усредредила на продужење целодневне бриге о деци, и мрежа предшколских установа се значајно ширила. Крајем 1980-их обухват деце од 3 до 5 година износио је преко 80% а у јаслицама 18%. Истовремено са мерама којима се продужавало време које мајке предшколске деце могу провести код куће, ширила се и мрежа целодневног боравка предшколских установа за оне мајке које су се вратиле на посао [Hašková 2007].

Пронаталитетна политика дала је нови импулс рађању у 1970-им годинама. Забележен је пораст фертилитета у периоду 1973–1979. године, стопа укупног фертилитета је премашивала 2,3, а максимум од 2,46 забележен је 1975. године (Графикон 1). Максималан број живорођене деце у целом периоду 1960–2016. забележен је 1974. и 1975. године, када је износио 194.215, респ. 191.776 деце. То је било и време када су у доба највеће плод-

ности ушле бројне генерације рођене у периоду 1946–1950. година. Међутим, у 1980-им годинама поново је забележено смањење рађања. Стопа укупног фертилитета се од 1980. године спустила испод вредности од 2,0 а број живорођене деце испод 140.000. У то време укинута су бројне државне субвенције, међу којима је и цена дечје одеће, а 1986. године су престале са радом комисије за прекид трудноће, што је утицало на пораст абортуса. Ипак, сматра се да је смањењу рађања у највећој мери допринело навикавање становништва на мере уведене 1970-их као на нешто што се подразумева, те су оне изгубиле наглашен пронаталитетни карактер, а нове мере које би могле да мотивишу нове генерације нису биле уведене [Кућера 1994; Gildainová 2010].

Крајем 1980-их је оцењено да је пронаталитетна политика једностранна, те је формулисана нова политика према породици. Група експерата припремила је 1989. године нови концепт, према којем популациони развој није циљ већ резултат политике према породици, с померањем интересовања са младе породице на цео животни циклус породице. Али, услед краја постојећег политичког система и наступајућих промена, није било времена да овај концепт буде примењен у пракси. Политичка промена је, на другој страни, условила потребу да се економија и политика брзо трансформишу, при чему је политика према породици постала једна од мање важних [Nešporová 2006].

ПЕРИОД ПОСЛЕ 1989. ГОДИНЕ

Прелазак на тржишну привреду је, с једне стране повећао могућности многих младих људи везаних за образовање и радну каријеру и условио померање брака и родитељства на старији узраст, а с друге стране донео много несигурности [Gildainová 2010]. Забележен је велики скок незапослености, нарочито међу женама, поготово када је реч о дуготрајној незапослености. Наиме, држава је регулисала одлазак неких популационих група с тржишта рада како би смањила раст незапослености. Међу њима су биле и мајке с малом децом, што је била и препорука Светске банке као једна од стратегија смањења притиска на источноевропским тржиштима рада у процесу промена [Hašková 2007]. Нови тржишни ризици и пораст трошкова живота, међу којима је и удвостручење трошкова становања током 1990-их, као и високи опортунитетни трошкови детета, условили су значајне притиске на формирање породице. Број склопљених бракова је преполовљен [Sirovatka 2004].

Од почетка 1990-их број живорођене деце нагло се смањило. Најмањи број рођене деце забележен је 1999. године, када је износио 89.471. Тада је и стопа укупног фертилитета била најнижа и износила је 1,13 деце (Графикон 1). Природни прираштај је пуних 12 година, од 1994. до 2005. године, био негативан, максималне вредности негативне стопе забележене су 1996. и 1997. године, када су износиле -2,2 респ. -2,1 %.

У периоду од 2002. до 2009. године број рођене деце се континуирано повећавао и 2008. износио 119.570 деце. Два наглашенија пораста

забележена су између 2003. и 2004. године а други између 2006. и 2007. године. Стопа укупног фертилитета се од 2000. године континуирано повећавала и 2016. је достигла вредност од 1,63 детета по жени. Од 1980. године налази се на нивоу који не обезбеђује просту репродукцију становништва (Графикон 1). Од 2006. године природни прираштај је поново позитиван. Подстицај повећању рађања представљало је двоструко повећање породилског додатка 2006. и родитељског додатка 2007. године, а од утицаја је било и рађање деце вишег реда рођења мајки рођених 1970-их година [Gildainová 2010]. Мере популационе политике које су биле успостављене у претходном периоду, у великој мери су напуштене. Основне карактеристике политике према породици, која се остварује у новим социјалним, економским, политичким и културним условима, су дугачко породилско и родитељско одсуство. Нагласак је стављен на мере социјалне политике како би се смањила неједнакост зарада, пружио минимум социјалне сигурности и спречило сиромаштво. Занемарено је запошљавање жена и тиме ојачан *male breadwinner model* и појачан притисак на мајке да децу у раном узрасту одгајају код куће [Frejka and Gietel-Basten 2016]. Управо 1995. године, када се очекивао значајан пораст незапослености услед реструктуризације на тржишту, право на родитељски додаток било је продужено на четири године (али, са сигурношћу повратка на посао у трајању од само три године). Према истраживањима, за 40% мајки које се нису вратиле на посао по истеку трогодишњег породилског боловања разлог је била немогућност смештаја детета у вртић, а индивидуална плаћена брига о деци је финансијски тешко доступна [Širovatka 2004; Našková 2007]. А крајем 1980-их у Чешкој су предшколске установе биле доступне, укључујући и јаслице, и делимично финансиране од стране државе. Тако је 1989. године било преко 1.300 објеката са скоро 53.000 места у јаслицама. За разлику од вртића чији је број опадао постепено, број јаслица се драстично смањивао, а трошкови за боравак значајно расли. Већ у 1990. години број јаслица је са 40.000 смањен на око 1.000. У 1991. је више него преполовљен, и на половини деведесетих сведен на петину. Већ 1997. је постојало само 100 јаслица а 2007. укупно 49, с капацитетом смештаја за око 1.500 деце. Јаслицама је обухваћено само 0,5% деце одговарајућег узраста. Оне постоје само у великим градовима, већина је приватних, а трошкови смештаја су високи и за већину родитеља неприхватљиви. Недостатак јаслица у извесној мери надокнађују вртићи, али само уколико располажу слободним местима [Našková 2007]. Сматра се да, с друге стране, постоје преференције извесног броја мајки ка гајењу мале деце у породичном уместо у институционалном окружењу, што су условила системска решења дугог породилског одсуства, права на родитељски додаток и високи трошкови смештаја деце [Kuchařová et al. 2007].

Од 1995. године, када је родитељско одсуство продужено на четири године, Чешка се сврстава међу земље с најдужим родитељским одсуством међу развијеним земљама [Frejka and Gietel-Basten 2016]. Оно је постало флексибилније од 2004. године, када је родитељима дозвољена

неограничена *part time* зарада. Унапређењу материјалних услова породица с малом децом било је намењено и дуплирање додатка при рођењу детета и родитељског додатка 2006. и 2007. године. Убрзо је, међутим, са финансијском кризом у периоду после 2009. године дошло до извесног смањења финансијске подршке породицама. Додатак при рођењу детета је смањен, даје се само за прво дете и његов износ је одређен висином прихода породице. С друге стране, уведене су позитивне промене везане за родитељски додатак. Од 2012. године родитељи могу да одлуче колико ће трајати период родитељског одсуства и колико дуго ће примати родитељски додатак (19–48 месеци). Укупан износ додатка је око 8.000 евра и исплаћује се у месечним ратама. Осим тога, 2015. године поново је уведен додатак при рођењу другог детета, и његов износ зависи од прихода породице.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Истраживачи оцењују да садашња политика према породици у Чешкој Републици, тиме што обезбеђује право на родитељско одсуство које траје дуго, док је доступност установа за чување деце мала, у пракси подржава традиционалну родну поделу улога међу родитељима мале деце, с очевима који су „храниоци породице”. Већина жена се потпуно повлачи са тржишта рада три године после рођења детета а затим враћа на посао с пуним радним временом, јер су флексибилни облици рада неразвијени. То доводи до тога да запослене мајке губе своје радне вештине и остварују мању зараду, нарочито када се све ово понавља приликом рођења другог детета [Frejka and Gietel-Basten 2016].

Повратак великог броја мајки мале деце на посао је отежан услед значајног смањења броја предшколских установа после 1989, нарочито јаслица, чиме се Чешка Република за кратко време сврстала међу земље с најнижим обухватом институционалном бригом о деци млађој од три године [Hašková 2007]. Таква политика 90-их, ослобађањем притиска на тржишту рада и финансијском подршком учинила је да, у међународним поређењима, материнство има најјачи негативни утицај на запосленост жена, у чему Чешка предњачи. Такође, баш у Чешкој, највећи број жена суочава се са чињеницом да им се радни уговор не продужава по повратку са породилског одсуства. Флексибилно радно време, рад од куће, *part time*, ретко су присутни. Крајем 90-их, кад је статистика показала да су дуготрајном незапосленошћу у великој мери погођене мајке с малом децом, и под утицајем критике ЕУ, Влада је формулисала Акциони план запослености, а једна од мера је била да корисници родитељског додатка немају ограничења у погледу могућности додатне зараде, да у извесној мери могу да користе предшколске установе а износ родитељског додатка је повећан [Hašková 2007].

Чешка Република има најнижу запосленост жена са децом до 4 године у целој ЕУ, и у последњим годинама је смањена са 48% на 38% [Konсерсе 2017]. Погоршање позиције жена на тржишту рада чини да је

ризик од незапослености већи за породице са децом него за укупно становништво и њихове стопе сиромаштва су високе без обзира на то што систем социјалне помоћи као целина функционише ефикасно. Истраживачи оцењују да је овај модел пасивне компензаторне помоћи државе у супротности с вредносним променама и преференцијама животног стила и да утиче на појачавање незапослености и сиромаштва породица са децом. То чини изборе у вези са формирањем породице тежим и доприноси ниским стопама фертилитета у Чешкој, јер породице врло често бирају стратегију избегавања ризика [Sirovatka 2004].

Оцењује се да помак од родних дефамилијалистичких политика из времена комунизма које су подржавале институционалну бригу о деци изван породице и учешће жена на тржишту рада, није био у правцу шведског „опционог дефамилијализма” који подржава и породицу и учешће на тржишту рада путем *family friendly* политике која доприноси родној једнакости и на послу и у старању о деци. Супротно, у Чешкој је дефамилијализација одбачена и породична одговорност за бригу о деци наглашена, а родна подела породичних улога остала традиционална. Ипак, типичне фамилијалистичке политике додатка на децу и породилске и родитељске накнаде нису издашне, већ је уместо тога развијена мрежа социјалне заштите [Sirovatka 2004].

Истраживачи закључују да је популациона политика изгубила свој експлицитни карактер, односно у центру пажње није утицај установљених мера на демографски развој, већ на животне услове породица. Нагласак је стављен на мере адаптације, с циљем прилагођавања новим демографским условима, а не на њихове промене. Финансијска подршка породицама је више питање социјалне политике, а средиште политике према породици постаје усклађивање запослености с бригом о породици и концепција равноправног положаја мушкараца и жена [Kocourková 2002].

Чешка политика према породици ослања се на три стуба: пореске олакшице, материјална давања и јавне службе. Издвајања за ову политику износе око 2,5% бруто домаћег производа (БДП), што одговара просеку земаља ОЕЦД-а. Подршка је највише сконцентрисана у области пореских олакшица (0,86% БДП-а). У области директне социјалне подршке издвајања за породицу су само 1% БДП-а, што је у међународним поређењима потпросечно издвајање (просек за Европску унију је 2,2%). Већина ових трансфера иде породицама с најмлађом децом, у виду помоћи при рођењу и родитељског додатка. У области јавних служби издвајања у Чешкој су на половини просека земаља ОЕЦД-а, тј. само 0,55% БДП-а [Konserse 2017].

Одбор за породичну политику при Министарству за рад и социјална питања у сарадњи са стручњацима из академске сфере и невладиног сектора, 2005. године је дефинисао Концепт политике према породици који је Влада усвојила. Као главни циљ ове политике формулисано је стварање одговарајуће друштвене климе и услова за породицу који омогућавају и олакшавају испуњавање партнерских и родитељских планова. Концепт се током година мењао, а најновији је формулисан 2017. године, на основу анализе социоекономског положаја породица и демографских

трендова, очекивања породица од државе и позитивних страних искустава. У њему се дефинишу циљеви политике према породици како би се „ојачала кохезија целог друштва и повећало поверење становништва у будућност и средину у којој одрастају и живе”. Као основни принципи ове политике наведени су могућност избора, добробит деце и подстицај међугенерациске солидарности [Консерсе 2017]. Концепт садржи многобројне предлоге мера подршке породици. Међу њима је подршка изградњи стартних станова за породице, пре свега младе али и за старе, затим бескалатне позајмице породицама с децом, доступност квалитетне бриге о деци, бесплатно предшколско образовање осим исхране, микројасле за децу до шест месеци с највише четири детета по васпитачу, обезбеђивање дугорочног финансирања дечјих група и јасли по престанку њиховог финансирања из Европског социјалног фонда. Даље, то је подршка стабилним партнерским и породичним односима и институцији брака, затим државна подршка флексибилним облицима рада. Предлаже се и повећање износа помоћи при рођењу детета, родитељског додатка, повећање дечјег додатка, позајмице за нове брачне парове. Важан циљ је и подршка укључивању мушкараца у бригу о деци, доступност асистираних зачећа, а наведене су и бројне друге мере.

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Frejka, Tomas and Stuart Gietel-Basten (2016). Fertility and Family Policies in Central and Eastern Europe after 1990. *Comparative Population Studies*, 41(1): 3–56.
- Hašková, Hana (2007). Doma, v jeslich nebo ve školce? Rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti v kontextu změn na trhu práce, sociálních politik a veřejných diskurzů mezi lety 1945–2006. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 8(2): 15–26.
- Kocourková, Jiřina (2002). Má populační politika v České republice perspektivu? u: J. Kocourková, M. Kučera, M. Louček, L. Rabušic (2002), Propopulační politika – ano či ne. *Ekonomika, právo, politika*, 21: 13–29.
- Kučera, Milan (1994). *Populace České republiky 1918–1991*. Praha: ČDS, SoÚ AV ČR.
- Nešporová, Olga (2006). Rodinná politika. U: Z. Nešpor, J. Večerník (eds.), Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie. *Sociologické studie*, 6(1): 81–90.
- Sirovátka, Tomáš (2004). Family Policy in the Czech Republic after 1989: From Gendered and Enforced De-familialism to Gendered and Implicit Familialism. In: P. Mareš et al., *Society, Reproduction and Contemporary Challenges*, 97–117.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

- Eurostat (2018). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>. Pristupljeno: 27. 8. 2018.
- Gildainová, Eva (2010). Vliv populační politiky na demografický vývoj v ČR. Bakalářská práce. Masarykova univerzita Ekonomicko-správní fakulta, Katedra ekonomie, Brno. Dostupno na: https://is.muni.cz/th/ny2g4/Gildainova_bakalarska_prace.pdf. Pristupljeno: 27. 8. 2018.
- Koncepcie rodinné politiky, verze 4. září 2017. Dostupno na: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31574/Koncepcie_rodinne_politiky.pdf. Pristupljeno: 27. 8. 2018.

- Křesťanová, Jana (2013). Vliv československé populační politiky na úroveň plodnosti v letech 1950–1965, Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, Katedra demografie a geodemografie. Dostupno na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130103275.pdf>. Pristupljeno: 27. 8. 2018.
- Kuchařová, Věra et al. (2007). Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitutio-nálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji. Závěrečná zpráva o řešení projektu HR162/07. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha. Dostupno na: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7073/pece_o_deti.pdf. Pristupljeno: 27. 8. 2018.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

CZECH FAMILY POLICY

by

BILJANA STANKOVIĆ
Institute of Social Sciences
Centre for Demographic Research
Kraljice Natalije 45, Belgrade, Serbia
s.biljana@orion.rs

SUMMARY: The paper presents the development and transformation of the Czech population policy since the 1950s. It changed from the pronatalist, carried out at a time when the Czech Republic was part of the communist Czechoslovakia, to mostly social in the time of the transition from the 1990s, and the actualization and introduction of new measures in the last decade. The measures that were defined and implemented over a certain period of time represented the state's response to the family and reproductive behavior of the population, most often reflected in low fertility, largely determined by the current social, economic and cultural conditions. In this sense, the period of the greatest challenges came after 1989, with the transformation of the social and political system and the great economic and social changes that followed, as well as the decline in fertility to an extremely low level. At that time, family policy excluded the pronatalist incentives and benefits and only kept social measures aimed at reducing poverty and alleviating inequalities. Since the early 2000s, new measures have been defined and implemented, motivated by the need to stop and change the declining fertility trend that reached the lowest level (TFR 1.13 in 1999), by looking at the possible negative socio-economic consequences, as well as the recommendations and directives of the European Union, member of which became Czech Republic in 2004. Since 2000, the decline in fertility stopped, TFR reached 1.43 in 2011 and according to data for 2016, it was 1.63 children per woman.

KEYWORDS: Czech Republic, pronatalist measures, family policy, fertility